

BIBLIOGRAFIE

DRAMA EN THEATER EEN BIBLIOGRAFIE VOOR NOORD- EN ZUID-NEDERLAND

Annick POPPE
Aflevering 58

I. WETENSCHAPPELIJKE TEKSTEN

a. boeken

- COUSIN (Geraldine), *Recording Women : a Documentation of six Theatre Productions*, Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 2000, 164 p. (ISBN 90-5755-092-x [hbk] en 90-5755-093-8 [pbk]).
- DE VOS (Jozef), *Een huis met vele kamers. Arca 1990-2001*, Gent, 2001, 100 p.
- ENGELBERTS (Matthijs), *Théâtre, récit, Beckett: récit scénique, genres et moi chez Beckett et Duras*, Proefschrift Universiteit Amsterdam, 2000, 435 p.
- KEMPERS (Paul), *Ik denk, dus ik verwar. 20 jaar Alex d'Electrique*, Amsterdam: Uitgeverij BPC, 2001 (ISBN 90-8022-504-5).
- KRIJGSMAN (Edwin) e.a., *030, Utrechts theater 1960-2000*, Utrecht: Stichting Schilp en Amsterdam: International Theatre & Film Books, 2000 (ISBN 90-6403-592-x).
- STEFANOVA (Kalina), *Who Keeps the Score on the London Stages?*, Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 2000, 217 p. (ISBN 90-5755-116-0).
- SUWANDI (Raharjo), *A Quest for Justice: the Millenary Aspiration of a Contemporary Javanese Wali*, Leiden: KITLV Press, 2000, 229 p. (ISBN 90-6718-134-x).
- VAN DEN HASPEL (Frits), *Vloeren in het theater*, Amsterdam: Vereniging voor Podiumtechnologie en International Theatre & Film Books, 2000, 91 p. (ISBN 90-6403-576-8).
- VERSTEEG (Coos) [red.], *Dancing Dutch, Contemporary Dance in the Netherlands*, Amsterdam: Theater Instituut Nederland, 2000 (ISBN 90-7089-261-8).

b. artikels in tijdschriften, jaarboeken en verzamelwerken

BAECK (Erik), "Peter Benoit en de Bouffes-Parisiens", *Vlaanderen*, 50(2001), nr. 2, pp. 74-78 (thema: Peter Benoit 1834-1901).

In de hoop er een (winstgevende) carrière uit te bouwen, trok de jonge Peter Benoit, die net een prijs voor compositie had behaald, naar Parijs, waar zijn pogingen een werk op de planken te krijgen faalden. In mei 1862 werd hij echter aangesteld als dirigent bij het door Offenbach gestichte Théâtre des Bouffes-Parisiens, waar hij, na een tournee in het buitenland, al in februari 1863 om onduidelijke redenen - gebrek aan perspectieven? - ontslag nam.

BOTS (Pieter), "Pas op voor de klassieken", *TheaterMaker*, 5(2001), nr. 4, pp. 8-11.

Wellicht de grootste aantrekkingskracht van het klassieke repertoire, dat momenteel in overaanbod op de planken aanwezig is, bestaat erin dat theatermakers de mogelijkheid zien om een eigen visie te geven op een stuk dat al bij voorbaat garant staat voor kwaliteit. Niettemin dringt een originelere keuze, die leidt tot een uitbreiding van het repertoire zich op (cf. de herontdekking van o.a. Corneille door Gerardjan Rijnders, van Eugene O'Neill, Tennessee Williams en Frank Wedekind door Ivo van Hove).

BRUMMEL (Klazien), "De naam is Ed. LifeForms in het werk van Merce Cunningham", *TheaterMaker*, 5(2001), nr. 6, pp. 23-25 (thema: Holland Festival).

Merce Cunningham is al een tijd betrokken bij *LifeForms*, een computerprogramma waarmee een choreografie kan worden ontworpen. Een eerste toepassing hiervan is *Biped* (1999), waarin virtuele dansers - van door specialisten gecreëerde computerbeelden werd een video gemaakt, die op een doek voor het podium wordt geprojecteerd - en dansers van vlees en bloed - in een volledig onafhankelijke choreografie van Cunningham - tegelijk te zien zijn.

CRAIG (Hugh), "'An Image of the Times': Ben Jonson's Revision of *Every Man in his Humour*", *English Studies*, 82(2001), nr. 1, pp. 14-33.

Met het oog op de uitgave van zijn verzameld werk bewerkte Ben Jonson enige tijd vóór 1616 zijn *Every Man in his Humour*, voor het eerst opgevoerd in 1598. Hierbij verplaatste hij de setting van Italië naar Engeland, verengelste de namen van de personages, wijzigde de punctuatie en paste de dialogen aan. Een uniek voorbeeld van herwerking van een drama uit de Engelse Renaissance, waarvan de varianten hier gedetailleerd worden geanalyseerd en het voorkomen van bepaalde woorden met talrijke andere toneelstukken uit die tijd vergeleken.

DE BELDER (Steven), "Hard schreeuwen om het gevaar af te houden. Het theaterwerk van Alain Platel", *Ons Erfdeel*, 44(2001), nr. 2, pp. 249-256.

Choreograaf en regisseur Alain Platel opteerde met zijn in 1986 opgerichte Les Ballets C(ontemporains) de la B(elgique) voor een anarchistisch danstheater, dat spotte met de geldende theatrale en danstechnische wetten en parodieën bracht op

oude en nieuwe trends (*Bonjour Madame, ...*). In de jaren 1990 zette hij met Arne Sierens een spraakmakende theatertrilogie op voor Victoria (*Moeder & Kind, Bernadette* en *Allemaal Indiaan*), energieke collagevoorstellingen met spontane acteerprestaties, die een beeld geven van verhevigde alledaagse interactiepatronen, tegelijk getuigen van een treurnis om de vergankelijkheid.

DE NYS (Pieter), "Heiligen en monsters", *Bzzlletin*, nr. 275, december 2000, pp. 43-52 (thema: Monsters).

Vooraf naar het einde toe van *La Tentation de Saint Antoine* (1874) van Gustave Flaubert trekken een hele stoet monsters aan ons voorbij, die zich uiteindelijk ontpoppen als de metafoor voor een nooit eindigend proces van sterven en geboren worden, van het leven zelf, zodat Antonius' angst omslaat in vreugde. Ging het in de (laat-)middeleeuwse voorstellingen van dit thema (Bosch, Breughel, Grünewald) vooral om de dreiging van de pest, in de negentiende eeuw (Rops, Khnopff en dus ook Flaubert) staat - enkele uitzonderingen (Ensor en Redon, die Flauberts werk illustreerde) niet te na gesproken - de vrij misogyne angst voor de femme fatale, voor verleiding en verzoeking centraal.

DE VOLDER (Piet), "Janáčeks onstuimige lente", *Muziek & Woord*, juni 2001, p. 19.

Janáčeks erg poëtische en inventieve opera *Het sluwe vosje*, geïnspireerd door een populaire Tsjechische roman en met muzikale knipogen naar het Franse impressionisme, laat zich op verschillende manieren decoderen. Zo suggereert het vluchtende vosje o.a. de vliedende tijd, de verloren illusies, de bevrijding van maatschappelijke ketens en morele voorschriften.

DEWILDE (Jan), "Leve de Koning! De vroeg vaderlandslievende composities van Peter Benoit en zijn houding tegenover patriottisme, nationalisme en orangisme", *Vlaanderen*, 50(2001), nr. 2, pp. 66-73 (thema: Peter Benoit 1834-1901).

Ter gelegenheid van de vijftiendste verjaardag van de Belgische onafhankelijkheid in 1856 schreef de toen nog erg jonge Benoit het melodrama in drie bedrijven *De Belgische Natie*, op tekst van Jacob Kats, aan wiens theater hij toen verbonden was. Voor Benoit - en met hem de toenmalige Vlaamse Beweging - stond het Vlaamse (volks)nationalisme, dat vooral culturele emancipatie beoogde - het Belgische patriottisme (staatsnationalisme) niet in de weg, terwijl hij net als veel liberale flaminganten van die tijd ook nog, evenmin politiek geladen, orangistische sympathieën koesterde (cf. zijn *De Pacificatie van Gent*).

Dossier: Huub Kerstens 1947-1999, *TheaterMaker*, 5(2001), nr. 4, pp. 22-32.

Een hommage aan de vroeg overleden, veelzijdige Nederlandse musicus Huub Kerstens, naar aanleiding van de encenering van zijn onvoltooide opera *Creon* door de Nationale Reisopera. Cf. een bijdrage van Paul Janssen over de eigen stijl van Kerstens, zijn intuïtieve manier van werken, voorkeur voor het vocale en pre-occupatie met dood en ondergang, een interview van Willem Bruls met librettist Peter te Nuyl over de existentiële twijfel en angst voor de ordeloosheid van Creon.

in hun versie een cynisch nihilist die handelt vanuit de leegte, en een interview van Jacqueline Oskamp met René Nieuwint, zakelijk leider van het Koor Nieuwe Muziek dat Kerstens, die het mee had opgericht, dirigeerde.

GINOT (Isabelle), "Mark Tompkins, Leavin' Is Deadly", *Etcetera*, 19(2001), nr. 77, pp. 41-44.

De Amerikaanse choreograaf en danser Mark Tompkins (het recente *Hommages*, vier los van elkaar ontstane solo's gewijd aan o.a. Nijinski, Valenska Gert en Joséphine Baker), sinds 1973 in Frankrijk actief, legde een eigenzinnige weg af, die hem in de marge van de danswereld bracht. Zo ijverde hij voor improvisaties toen dit nog geen trend was, ging hij de werking na van sociale en esthetische codes en technieken en experimenteert hij momenteel met producties waarin rollen worden uitgewisseld of het aantal vertolkers variabel is.

HAAKSMA (Rémy), "Meer dan een wegbereider. Johann Adolf Hasse en de opera seria", *Mens en Melodie*, 56(2001), nr. 3, pp.101-104.

De ten onrechte wat vergeten Duitse componist Johann Adolf Hasse (1699-1783), die gehuwd was met de beroemde zangeres Faustina Bordoni, is een belangrijk overgangsfiguur tussen de late Barok en de vroege klassieke periode (Mozart en Gluck). Toch beschikken enkele van zijn opere serie - hét muziekgenre van het ancien régime - over genoeg intrinsieke waarde om ook tegenwoordig nog indruk te maken (o.a. *Arminio*, *Ruggiero*).

HOENSELAARS (Ton), "Shakespeare alom", *Armada*, 6(2001), nr. 21, pp. 62-71 (thema: Cultus en cultuur).

Vooral sinds de late achttiende eeuw (cf. David Garrick en het Stratford-jubileum van 1769), is een proces op gang gekomen waarbij in de belangstelling voor Shakespeare en zijn werk in toenemende mate een vervaging is opgetreden in het onderscheid tussen cultus en cultuur. Dit zowel in Engeland, waar met de Shakespeare-industrie enorme bedragen gepaard gaan, als daarbuiten (cf. o.a. allusies in reclame, op zijn creaties gebaseerd naamgeving in detectives en strips, de behoefte tot herschrijven van zijn werk).

JANS (Erwin), "Gezocht: Aïjsja, mosl., vr.", *Etcetera*, 19(2001), nr. 77, pp. 45-48.

Als de geplande opera *Aïjsja* (Assia Djebbar) er niet gekomen is, dan heeft dit meer dan met het islamitische beeldverbod of de gevoeligheden rond de seksualiteit van een voor zichzelf opkomende jonge vrouw, te maken met de ondraaglijk zware maatschappelijke opdracht - begrip slaan tussen islamieten en anderen, mannen en vrouwen, Marokkanen en Nederlanders - die regisseur Gerrit Timmers, nochtans al enkele jaren met deze problematiek begaan (cf. *De beschaving, mijn moeder* naar Driss Chraïbi) zich heeft gesteld.

JANSSEN (Paul), "Het voordeel van de Nederlandse componist. Over loodzware tradities en het gevoel voor theater", *Mens en Melodie*, 56(2001), nr. 32, pp. 95-98.

In het spoor van gerenommeerde docenten als Louis Andriessen en Theo Loevendie spreken de jongste tijd Nederlandse componisten internationaal een woordje mee. Wat de jonge garde betreft kunnen we o.m. wijzen op de opera *Hephaistos* van Huba de Graaf en op *Faust* van Michel van der Aa, een werk voor kamerorkest, dansers en acteurs.

JANSSEN (Paul), "De eenling en het instituut. Theo Loevendie's *Johnny & Jones*", *Luister*, juni 2001, pp. 12-14.

Net zoals in *Esmée*, kiest de Nederlandse componist Theo Loevendie ook in *Johnny & Jones*, zijn vierde opera, voor een verhaal dat zich afspeelt tegen de achtergrond van de Tweede Wereldoorlog en tegelijk het thema van het instituut tegenover de vrijbuiters behandelt. In *Johnny & Jones*, dat o.m. knipogen naar jazz, dwarse ritmes en exotische invloeden bevat, gaat het immers om twee Amsterdams volksjongens van joodse afkomst, van wie de prille muzikale carrière - en uiteindelijk ook het leven - afgebroken wordt door het nazisme.

KOOPMANS (Jelle), "Tristan en Isolde. De creatie van een mythe", *Armada*, 6(2001), nr. 21, pp. 80-89 (thema: Cultus en cultuur).

Terwijl de middeleeuwse fragmenten uitmunten in onduidelijkheid en dubbelzinnigheid, is in latere, populariserende bewerkingen het Tristan-verhaal sterk gereduceerd, zodat één thema is gaan overheersen. De belangrijkste bijdrage van Wagner, die zich voor zijn opera *Tristan und Isolde* baseerde op de versie van Gottfried van Straatsburg, tot de 'mythe' is overigens de directe koppeling van liefde en dood.

KOSTERS (Onno), "Het gefixeerde moment. Jack Yeats en Samuel Beckett", *Bzzlletin*, nr. 276, februari 2001, pp. 53-64 (thema: Ierse literatuur).

Ondanks het grote leeftijdsverschil raakten Jack Butler Yeats (1871-1957), jongere broer van William en zelf auteur en uitermate verdienstelijk schilder en Samuel Beckett (1906-1989), die elkaar in 1930 leerden kennen, met elkaar bevriend, terwijl er bovendien grote overeenkomsten zijn in de manier waarop ze hun levensvisie artistiek vorm gaven. Zo is in Yeats' (toneel)werk een absurdisme avant la lettre nooit ver weg, koesterde kunstkenner Beckett een grote bewondering voor Yeats' onafhankelijkheid en picturale stijl, opmerkelijk door o.a. het ontbreken van symbolen (cf. het schilderij *The Two Travellers*, dat model stond voor *En attendant Godot*).

KUYPERS (Etienne), "Een psychiater voor het orkest", *Muziek & Woord*, juni 2001, p. 10.

De omstreden Italiaanse dirigent Giuseppe Sinopoli (1946-2001), geneigd tot overintellectualisering in het symfonische repertoire, is vooral van belang geweest voor de receptie van een aantal beroemde opera's zoals *Manon Lescaut* en *Tosca* van Puccini en *Salome* en *Elektra* van Richard Strauss, waarvan hij de definitieve versie heeft nagelaten.

LAERMANS (Rudi), "De kunstenaar, de stad en Brussel", *Etcetera*, 19(2001), nr. 77, pp. 4-8.

Is in de huidige, gedeterritorialiseerde netwerksamenleving de grootstad niet langer de plaats waar, zoals ten tijde van het modernisme, de kunstenaars geconfronteerd werden met een bestaanservaring die hen provoceerde en tot hun werken inspireerde, ze blijft niettemin interessant o.a. omwille van de artistieke infrastructuur die ze biedt en de aanwezigheid van ontmoetingsplaatsen. Ook Brussel kan hierop inspelen via een invitatiebeleid ten overstaan van buitenlandse kunstenaars en het bevorderen van kruisbestuiving tussen de verschillende kunstvormen.

LIGTVOET (Frank), "De leegte na het communisme. Richard Foreman en zijn Ontological-Hysterical Theatre", *TheaterMaker*, 5(2001), nr. 6, pp. 32-35 (thema: Holland Festival).

De Amerikaanse theatermaker Richard Foreman is een van die zeldzame kunstenaars die erin slagen zichzelf voortdurend te vernieuwen. Voorstelling na voorstelling onderzoekt hij immers via zijn 'poëtica van de meerduidigheid', waarbij de hiërarchische ordening van beelden, dingen, geluiden en teksten door nevenschikking vervangen wordt, naar de manier waarop de theatrale vormgeving de inhoud van een stuk bepaalt (cf. *Angelface*, *Hotel China* en recent *Now that communism is dead my life feels empty*).

LINDERS (Joke), "Op 't randje van twee werelden. Over leven en werk van Joke van Leeuwen", *Ons Erfdeel*, 44(2001), nr. 2, pp. 201-213.

De romans, verhalen, gedichten en voorstellingen - meestal buiten de officiële theaterprogrammatie - van Joke van Leeuwen (1952) getuigen van een eigenzinnig en veelvoudig talent. Kenmerkend voor haar hoogst oorspronkelijke werk voor zowel kinderen als volwassenen is de combinatie van ernst en humor, lichtheid en somberheid, fantasie en werkelijkheid, schijn en zijn.

LUCKING (David), "Uncomfortable Time in *Romeo and Juliet*", *English Studies*, 82(2001), nr. 2, pp. 115-126.

De tijd speelt een belangrijke rol in Shakespeares *Romeo and Juliet*: dat de geliefden ten onder gaan heeft ermee te maken dat ze zelf geconditioneerd zijn door die tijd waaraan ze willen ontsnappen. Het is dan ook uitermate ironisch dat ze de onsterfelijkheid die ze beogen, bereiken als publieke iconen, terwijl het met hun passie de tegengestelde richting uitging.

MELENS (Kurt), "De Leenane trilogie. Het dorp volgens Martin McDonagh", *Bzzlletin*, nr. 276, februari 2001, pp. 78-79 (thema: Ierse letterkunde).

Ondanks het commerciële succes van *The Leenane Trilogy* (*The Beauty Queen of Leenane*, *Skull in Connemara* en *Lonesome West*) - op het programma van Het Toneelhuis - wordt de inhoud niettemin moreel afgekeurd. Martin McDonagh, die de regels van het well-made play respecteert en in zijn stukken een spanningsboog verwerkt, toont immers een geïsoleerde dorpsgemeenschap, waaruit de personages, die tot verschillende generaties behoren, ondanks hun geruzie niet kunnen ontsnappen.

NIJHOF (Jos), "Een belangrijke datum in de theatergeschiedenis", *Ons Erfdeel*, 44(2001), nr. 3, pp. 444-447.

Als gevolg van de Cultuurnota 2001-2004 van Rick van der Ploeg onderging het Nederlandse theaterlandschap grote wijzigingen. Zo ontstonden drie nieuwe groepen, met name De Theatercompagnie, het Amsterdams gezelschap dat voortkwam uit een fusie van de Trust en Art & Pro, Toneelgroep Oostpool in Arnhem, ontstaan door het samengaan van het lokale Theater van het Oosten en De Federatie uit Maastricht en Zuidelijk Toneel Hollandia in Eindhoven, ontstaan uit Het Zuidelijk Toneel en Hollandia. Tegelijk dreigt het Nederlands Theater Instituut bij gebrek aan middelen zijn functie als museum te verliezen.

PIETERS (Jürgen), "'Be silent then, for danger is in words'. The wonders of reading and the duties of criticism", *English Studies*, 82(2001), nr. 2, pp. 106-114.

Zowel in *Doctor Faustus* van Marlowe (de dichotomie tussen de directe visuele ervaring en het woord als indirect medium waarin deze ervaring wordt vertaald) als in *The Tempest* van Shakespeare (de ontmoeting tussen de geletterde en de ongeletterde cultuur), staat de relatie tussen macht, kennis en taal centraal. De band die in deze vroeg-moderne tijd ontstond tussen de verbazing (van de ontdekkingsreizigers) en het kolonialisme - voor de moderne mens bestaat enkel dat waaraan hij een betekenis kan geven - maakt de vraag wat nu precies gebeurt met een tekst wanneer we erover spreken cruciaal. Een kritische arbeid die hoogst productief is, aangezien verschillende, vaak tegengestelde stemmen in dialoog treden met elkaar.

PLISNIER (René), "Overzicht van het Bergense cultuurleven en de culturele instellingen in de 19de eeuw", *Het Tijdschrift van Dexia Bank*, 55(2001), nr. 1, pp. 5-18.

In de negentiende eeuw, vooral in de eerste decennia na de onafhankelijkheid van België, werden in Bergen tal van culturele instellingen opgericht, die voor het merendeel nog steeds bestaan. Kenmerkend hierbij is dat cultuur en economie hand in hand gingen: theatervoorstellingen - Bergen had een stadstheater en een eigen gezelschap - en concerten werden gesubsidieerd omdat ze mensen naar de stad brachten en aldus de lokale handel stimuleerden.

RIJGHARD (Ron), "De Hamlet als woordmachine", *TheaterMaker*, 5(2001), nr. 4, pp. 38-41.

Opmerkelijk aan de *Hamlet* die 't Barre Land, dat niet voor niets de naam heeft in de invloedssfeer van Maatschappij Discordia te staan, recent bracht, was het ontbreken van een rolverdeling. Doordat elke acteur flarden tekst sprak van verschillende personages verdween echter ook het samenspel, de botsing tussen karakters die een toneelstuk dynamiek verleent (zie ook de reactie van Richard Stuivenberg in *TheaterMaker*, nr. 5, p. 40).

RIJSER (David), "The Noble Anger of King Lear", *Folio*, 8(2001), nr. 1, pp. 5-23.

Centraal in Shakespeares *King Lear* staat het feit dat de patriarchale koning zijn dochter Cordelia, zij die hem het liefst is, tot slachtoffer van zijn woede maakt. Een woede, verwant aan de Senecaanse ira, die hem echter van zijn macht berooft omdat ze hem zijn zinnen ontnemt - de progressie laat zien van de waanzin die zijn koningsschap geworden was tot de waarheid die zich als waanzin openbaart. Tegelijk verleent ze hem echter een zekere nobilitas, omdat de zwakheid nu eenmaal de grootste kracht is van een man die ongewroken en onheroïsch, maar niet-temin poëtisch rechtvaardig, de dood vindt.

SIX (Fred), "Hamle't, Amlett of Hamlet", *Ons Erfdeel*, 44(2001), nr. 2, pp. 293-296.

Nieuwe encenseringen van een overbekend stuk zijn pas zinvol wanneer de theaterpraktijk ernee gediend is, een nieuwe dialoog tot stand wordt gebracht. Zowel bij *Hamle't* in een regie van Jan Ritsema bij 't Barre Land, een productie die op de orchestratie van een tekst leek, als bij *Amlett* van Jan Decorte in Het Toneelhuis, een encensering die reducerend, behaagziek en soms te gewild 'geestig' was, is de ontgoocheling evenwel net iets groter dan de verbazing.

SMEETS (Gabriël), "Mister Swanlake is jarig. Het Nationale Ballet wordt veertig" en UTRECHT (Luuk), "Wayne Eagling is beter dan velen denken, hijzelf inbegrepen. Kantekeningen bij een interview", *TheaterMaker*, 5(2001), nr. 5, pp. 20-27.

Het Nationale Ballet, dat dit jaar veertig wordt, staat sinds tien jaar onder de leiding van Wayne Eagling, als artistiek directeur de opvolger van Rudi van Dantzig. Net als zijn voorganger plaatst de vaak (ten onrechte) met kritiek bestoekte Eagling de grote balletklassiekers (cf. de publiekssuccessen *Notenkraker* en *Toverfluit*) op het repertoire, die volgens de klassieke technieken (danse d'école) worden gebracht.

SMEETS (Gabriël), "Ik weet een veld waar het stikt van de wormen. Boris Charmatz is het lichaam de baas", *TheaterMaker*, 5(2001), nr. 6, pp. 28-31 (thema: Holland Festival).

Boris Charmatz (1973), wonderkind van de hedendaagse Franse dans, probeert in al zijn werkstukken (choreografieën, performances, multidisciplinaire experimenten) door te dringen tot het wezen van de dingen, in casu de dans. Voorbeelden hiervan zijn *A bras, le corps* (zijn debuut uit 1992, samen met Dimitri Chamblas), een onderzoek naar de grenzen van het lichamelijk kunnen, *Con forts fleuve* (1999), waarin de geblinddoekte dansers zich onder een deken bevinden en *Statuis* en *Facultés* (2001).

STYNEN (Ellen), "Afscheid van het theater zoals het is. De droom van toneelschrijver Tone Brulin", *Streven*, 68(2001), nr. 6, pp. 521-530.

Sinds de jaren 1980 is Tone Brulin - overzichtsartikelen eindigen steevast met het einde van Tiedrie - sterk uit de belangstelling verdwenen. Dit betekent echter niet dat hij sindsdien geen interessante projecten heeft opgezet, zoals het in Zuid-

Afrika bejubelde *Abjater wat so lag*, naar de roman van Wilma Stockenström, *Rif Raf*, naar Wole Soyinka en *Stemmen uit het niets*, naar de Guyaanse auteur Wilson Harris. Ondertussen droomt Brulin van zijn Theater van de Vliegende Vis, een volledig nieuwe vorm van multimediaal theater waarin de ongebreidelde fantasie zegeviert en de mens toegang krijgt tot zijn diepste zelf.

SÝKORA (Vera), "Oscar Wilde en de Victoriaanse samenleving", *Aanzet*, 17(2001), nr.1, pp. 25-44.

Onder invloed van de historicus Mahaffy, de kunsttheoreticus John Ruskin en de estheticus Walter Pater, kwam Oscar Wilde tot de esthetiek van het dandyïsme, een soort hedonistische levenshouding, met als hoofddoel de hoogst persoonlijke cultus van de schoonheid. Dit bracht hem onvermijdelijk in conflict met de utilitaristische Victoriaanse bourgeoisie, die hem als een bedreiging zag voor haar ethiek van arbeid en productiviteit.

THIELEMANS (Johan), "De slachting van Parijs. Van Hoves debuut bij Toneelgroep Amsterdam", *TheaterMaker*, 5(2001), nr. 5, pp. 8-12.

Dat Ivo van Hove teruggrijpt naar het onvoltooid gebleven *The Massacre at Paris* van Christopher Marlowe - het eerste Elizabethaanse stuk dat de directe actualiteit, in casu de Bartholomeusnacht (1572) behandelt - heeft wellicht te maken met de immer actuele thematiek van de religieuze onverdraagzaamheid. In de encensering zoekt Van Hove naar een omgang met taal en teken waarbij de acteur als het ware een marionet wordt, een doelstelling waarin hij niet ten volle is geslaagd.

VAN SLOOTEN (Johanneke), "De monsterwereld van Richard Wagner", *Bzzlletin*, nr. 275, december 200, pp. 84-89 (thema : Monsters).

Al in zijn eerste, 'romantische' opera *Die Feen*, met als thema de bevrijding uit de wereld der zinnelijkheid, vertoefde Wagner, die als ideologisch kunstenaar in zichzelf Schepper en Verlosser verenigd zag, in een sprookjesachtige wereld vol vreemde wezens. In overeenstemming hiermee doet hij ook in zijn monumentale, op de *Edda* gebaseerde muzikale drama *Der Ring des Nibelungen*, dat eindigt met de dood van de goden - in een vervloekt en verdoemd universum zullen de mensen voortaan zichzelf moeten redden - met o.a. reuzen, monsters en Walkuren, een beroep op een vergelijkbare beeldtaal.

VAN SLOOTEN (Johanneke), "Vuur en ijs. De lokroep van de Zweedse muziek", *Luister*, maart 2001, nr. 3, pp. 18-20.

In verschillende composities van de Zweedse componist Klas Torstensson is het Zweedse landschap in zijn eindeloze uitgestrektheid, met wind, sneeuw en ijs, prominent aanwezig. Zo ook in de opera *The Expedition*, gebaseerd op een mislukte expeditie per luchtballon naar de noordpool in 1896.

VAN SLOOTEN (Johanneke), "De kaarten zijn geschud. *De Spelers* van Sjostakovitsj in Amsterdam", *Luister*, mei 2001, pp. 16-17.

Omringd door het oorlogsgeweld begon Dmitri Sjostakovitsj aan zijn onvoltooid gebleven opera *De Spelers*, gebaseerd op de gelijknamige novelle van Gogol. In deze 'muzikaal-theatrale symfonie', geschreven voor zes mannenstemmen die pas echt gestalte krijgen in interactie met elkaar, gaat het om een stel valsspellers, die elkaar op verschillende niveaus proberen te overtroeven, tot uiteindelijk de meest geslepen bedrieger bedrogen uitkomt.

VERGEER (Koen), "Fafner, der wilde Wurm", *Bzzlletin*, nr. 275, december 2000, pp. 69-72.

Om de Ring van de Nibelungen doodt, in Wagners *Das Rheingold*, de reus Fafner, in de val gelokt door de goden, uit berekening zijn verliefde broer Fasolt. Ook op zoek naar de Ring raakt Siegfried slaags met diezelfde Fafner, in een onensce-neerbare draak veranderd. Wagner, die wist dat wanneer Fafner zou vallen, dit meteen ook de dood van Siegfried en de Götterdämmerung zou inluiden, liet, net vóór de beslissende strijd, zijn werk zeven jaar liggen.

VERMEULEN (Ernst), "Louis Andriessen: muziek over muziek", *Ons Erfdeel*, 44(2001), nr. 3, pp. 395-400.

Louis Andriessen (1939), grondlegger van de Haagse School en zelf stammend uit een muzikale familie is, net als zijn idool Stravinski, een uitermate veelzijdig componist, wiens muziek - met invloeden van zijn leraar Charles Edward Ives en Steve Reich - treffend de geest van de jaren 1960 en 1970 weerspiegelt. Een mijlpaal in zijn werk was ongetwijfeld *De materie* (1989), in samenwerking met Robert Wilson, terwijl meer recent ook de barokke opera *Rosa* en het ingehouden *Writing to Vermeer* getuigen van zijn talent.

VUYLSTEKE-VANFLETEREN (Katrien), "Genet. Een pleidooi voor naaktheid op de scène", *Etcetera*, 19(2001), nr. 77, pp. 33-36.

Zowel op politiek als op maatschappelijk vlak levert het theaterwerk van Jean Genet (*Les Bonnes*, *Le Balcon*), waarin het moderne subject met zijn eindigheid wordt geconfronteerd, ook vandaag nog verrassende inzichten op. Doordat hij immers de traditionele zekerheden op ideologisch en moreel vlak aan het wanke-len brengt, komt de hoogst actuele onmogelijkheid om pasklare antwoorden te geven centraal te staan.

WILLINK (C.W.), "The opening speech of Sophocles' *Antigone*", *Mnemosyne*, 53(2000), nr. 6, pp. 662-671.

Geen enkel stuk heeft een voor exegeten uitdagender begin dan Sophocles' *Antigone*, waarin Antigone Ismene toespreekt. Hier een voorstel tot emendatie dat de openingszin alvast heel wat begrijpelijker maakt.

2. DRAMATEKSTEN

a. boeken

DE BRUIN (Daphne), *Publieke vrouwen*, Utrecht: Growing up in Public en Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1999, 221 p. (ISBN 90-6403-561-x).

FELD (Paul), *Zes burgerlijke drama's (Vulkanen, De Seance, Fausto & Giulia, De kampioenenweek, Zandkoorts, Zorg en de Droomcentrifuge)*, Utrecht: Growing up in Public en Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1999 (ISBN 90-6403-563-6).

GRIBOJEDOV (Aleksandr), *Lijden door verstand*, oorspronkelijke titel *Gorje ot oema*, vertaald door Michel Lambrecht, Antwerpen: Benerus, 2001, 152 p. (ISBN 90-8026-819-4).

Hollandse nieuwe III, Interculturele theater teksten: veertien eenakters, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1999, 319 p. (ISBN 90-6403-562-8).

HOOFT (W.D.) en NOOZEMAN (J.), *Door-trapte Meelis en Lichte Klaartje*, uitgegeven door A. van Leuvensteijn en J. Stuart, Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU, 1999, 169 p. (ISBN 90-722365-58-5).

PAGNOL (Marcel), *Marius*, vertaald door Waas Gramser en Kris van Trier, Amsterdam: De Onderneming, 1999, 93 p.

PLENZDORF (Ulrich), *Die neuen Leiden des jungen Werthers*, Den Haag: Stichting Sitos, 1999, 96 p. (ISBN 90-7216-224-2).

VANHOLE (Kamiel), *Reeuw: steekspel om een heuvelrug*, Nijmegen: Vantilt, 2000, 60 p. (ISBN 90-7569-739-2).

VAN WOENSEL (Oscar), *Ode*, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 2000, 304 p. (ISBN 906403-582-2).

b. in tijdschriften

McDONAGH (Martin), "Lonesome West" - Fragment uit *De Leenane Trilogie* (vertaling Peter Verhelst), *Bzzlletin*, nr. 276, februari 2001, pp. 80-88.

VAN DEN BERG (Magne), "Café de Liefde", *TheaterMaker*, 5(2001), nr. 5, pp. 48-49.